

Paweł Lewandowski

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID: 0000-0002-8979-928X

O relacji dóbr osobistych osób prawnych i osób fizycznych

Wstęp

W polskim systemie prawnym brak jest definicji legalnej dóbr osobistych¹ (por. np. art. 23 Kodeksu cywilnego²), w związku z czym jej ustalenie stanowi zadanie doktryny i judykatury³. Wydaje się, że jest to rozwiązanie uzasadnione dynamicznym charakterem dóbr osobistych i wynikającą z tego zmiennością ich pojmowania w zależności od okoliczności prawnych, obyczajowych i moralnych, a także od warunków (czasu, środowiska), w których występują⁴.

Podjęte w pracy rozważania mają na celu zwrócenie uwagi na ujęcie dóbr osobistych osób prawnych, w szczególności na relacje między dobrami osobistymi osób prawnych i osób fizycznych uczestniczących w tej jednostce. Judykaturze nie są obce kwestie wpływu oraz wzajemnego przenikania się dóbr osobistych osoby prawnej i dóbr osobistych osób fizycznych. Relacja między nimi przedstawia się dwukierunkowo. Skutki naruszenia⁵ dóbr osobistych osoby prawnej mogą wywierać wpływ na inne podmioty. Z kolei naruszenie dóbr osobistych „przedstawicieli” osoby prawnej, mające związek z działalnością instytucji, może stanowić naruszenie dóbr osobistych instytucji (jednostka może być postrzegana w sposób pozytywny bądź negatywny przez pryzmat innych osób z nią powiązanych). Można przyjąć, że naruszenie dobra osobistego bezpośrednio poszkodowanego, np. osoby prawnej, pośrednio dotyczy również osoby fizycznej.

¹ Tym bardziej definicji dóbr osobistych osoby prawnej.

² Ustawa z 23.04.1964 r. Kodeks cywilny, (tj. Dz.U. z 2019 r., poz. 1145 ze zm., dalej k.c.).

³ Por. M. Hejbudzki, *Naruszenie dóbr osobistych właściciela wskutek prowadzenia polowań na nieruchomości objętej obwodem łowieckim*, „Studia Prawnoustrojowe” 2016, nr 33, s. 117; idem, *Normatywne podstawy wprowadzenia do polskiego porządku prawnego koncepcji prawa podmiotowego do życia w czystym środowisku*, „Studia Prawnoustrojowe” 2019, nr 43, s. 125.

⁴ Por. A. Szpunar, *Ochrona dóbr osobistych*, Warszawa 1979, s. 106; oraz uchwałę SN (7 sędziów) z 16.07.1993 r., I PZP 28/93, Lex nr 3943.

⁵ W tym także zagrożenia naruszeniem dobra osobistego.

Założenie, że dobra osobiste osób prawnych i osób fizycznych wzajemnie się przenikają wymaga wyjaśnienia, jakich konkretnie osób fizycznych dotyczy rozważania. Niekiedy wskazuje się na osoby uczestniczące w strukturze osoby prawnej, jej reprezentantów. W szczególności chodzi zaś o członków jej organów (członków wszystkich organów, nie tylko organu zarządzającego)⁶ i osoby wchodzące w skład osoby prawnej (np. wspólników⁷), ale także inne osoby, np. pracowników⁸, podmioty związane z jednostką organizacyjną innym węzłem prawnym, np. osoby czynne w lokalu przedsiębiorstwa (art. 97 k.c.), które stanowią często pierwszy i ostatni etap kontaktu kontrahenta z jednostką⁹.

Dobra osobiste osób prawnych

Klasyczne pojmowanie dóbr osobistych odnosi się jedynie do człowieka, o czym stanowi przepis art. 23 k.c. Regulacja art. 43 k.c. pozwala na odpowiednie stosowanie przepisów o dobrach osobistych do osób prawnych, a także jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej, wyposażonych w zdolność prawną (art. 33¹ § 1 k.c. w zw. z art. 43 k.c.)¹⁰. Przywołany przepis traktuje się jako wyjątek od zasady przynależności dóbr osobistych osobom fizycznym. Z tego względu kwestionowane jest rozciąganie ochrony dóbr osobistych na podmioty niebędące osobami prawnymi lub ułomnymi osobami prawnymi (np. na spółkę cywilną¹¹)¹². Z jednej strony uznaje się, że dobra osobiste osób fizycznych i prawnych wykazują na tyle duże odmienności, że traktować je należy jako samodzielne kategorie¹³. Z drugiej zaś, wska-

⁶ Osobie prawnej i piastunowi jej organu przysługuje autonomiczna ochrona. Chociaż dobra osobiste tych podmiotów się krzyżują, to nie należy ich utożsamiać.

⁷ Dla postrzegania jednostki i jej odbioru przez osoby trzecie istotne znaczenie ma skład osobowy wspólników, także tych, którzy nie mają uprawnień reprezentacyjnych i nie uczestniczą w obrocie cywilnoprawnym.

⁸ Mogą odczuwać, np. negatywne skutki naruszenia dobrej sławy osoby prawnej.

⁹ J. Fraćkowiak, *Dobra osobiste osoby prawnej*, [w:] M. Safjan (red.), *System Prawa Prywatnego t. 1, Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2012, s. 1193.

¹⁰ E. Gniewek, [w:] E. Gniewek (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 93; wyrok SA w Warszawie z 11.04.2017 r., VI ACa 1906/15, Lex nr 2394849.

¹¹ M. Zielińska, *Nazwa spółki cywilnej jako dobro osobiste*, „Prawo Spółek” 1998, nr 11, s. 9 i n.; J. Krauss, M. Modrzejewska, *Glosa do wyroku SN z dnia 14 grudnia 1990 r., I CR 529/90*, „Przebieg Sądowy” 1991, nr 4, s. 98 i n.

¹² Można odnieść wrażenie, że w jednym z wyroków SN uznał odmiennie wskazując, że nierzetelny artykuł prasowy naruszający dobra osobiste publicznego gimnazjum narusza również dobra osobiste organu prowadzącego, tj. samorządu. Zastosowanie art. 43 k.c. do podmiotu nieposiadającego osobowości prawnej, tj. w odniesieniu do jednostki budżetowej jest dyskusyjne, por. wyrok SN z 22.01.2015 r. I CSK 16/14, Lex nr 1621771.

¹³ Janusz Koczanowski akcentuje, że dobra osobiste osoby prawnej stanowią dobra szczególnego rodzaju, J. Koczanowski, *Ochrona dóbr osobistych osób prawnych*, Kraków 1999, s. 7, por. też S. Grzybowski, *Ochrona dóbr osobistych według przepisów ogólnych prawa cywilnego*, Warszawa 1957, s. 74 i n.

zuje się na liczne podobieństwa między nimi (np. zapewnienie prawidłowego funkcjonowania każdej z kategorii podmiotów, wspólny dla obu kategorii podmiotów reżim ochronny¹⁴), co dowodzi, że jest to kategoria jednorodna, odnosząca się do wszystkich osób¹⁵. W takim ujęciu, świadczące o różnicach odesłanie z art. 43 k.c., traktować należy jako technikę legislacyjną mającą zapewnić zwięzłość tekstu prawnego¹⁶.

W literaturze przedmiotu przedstawionych zostało wiele definicji dóbr osobistych¹⁷. Autorzy zwracają uwagę, że są to wartości niematerialne, o charakterze niemajątkowym (co nie wyłącza ich oddziaływania na sferę majątkową), sprzężone z psychiką człowieka. Podkreśla się, że dobra osobiste są związane z jednostką, osobą ludzką, człowiekiem. W proponowanych definicjach nie uwzględnia się odmienności podmiotowych, na co wydaje się należy zwrócić uwagę. W związku z tym, przychyłając się do pojmowania dóbr osobistych jako kategorii jednorodnej proponuje, aby uniwersalna doktrynalna definicja dóbr osobistych wskazywała, że są to wartości niemajątkowe, przynależne osobom fizycznym, osobom prawnym i jednostkom, o których mowa w art. 33¹ § 1 k.c., określające ich integralność i podmiotowość oraz kształtujące pozycję wśród innych uczestników obrotu, które pozwalają na prawidłowe funkcjonowanie lub wykonywanie zadań, zgodnie z celem i zakresem działania¹⁸.

Na marginesie warto zadać pytanie, czy systematyzacji terminologicznej mogłoby służyć powołanie odrębnej instytucji prawnej, odnoszącej się wy-

¹⁴ J. Frąckowiak, op. cit., s. 1190; E. Marcisz, *Dobra osobiste osób prawnych – uwagi na temat wykładni art. 43 KC*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 13, s. 711.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ E. Marcisz, *Dobra osobiste osób prawnych – uwagi na temat wykładni art. 43 KC*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 13, s. 712, cyt. za S. Grzybowski, *Wypowiedź normatywna oraz jej struktura formalna*, Kraków 1961, s. 66.

¹⁷ Jako przykładowe wskazać można definicje: Aleksandra Woltera – pewne wartości związane ściśle z jednostką ludzką, A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2001, s. 182, Stefana Grzybowskiego – indywidualne wartości świata uczuć, życia psychicznego człowieka, S. Grzybowski, *System Prawa Cywilnego. Część ogólna*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1974, s. 296; Zbigniewa Radwańskiego – uznane przez system prawny wartości obejmujące fizyczną i psychiczną integralność człowieka, jego indywidualność oraz godność i pozycję w społeczeństwie, co stanowi przesłankę samorealizacji osoby ludzkiej, Z. Radwański, A. Olejniczak, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2011, s. 157; Janiny Panowicz-Lipskiej – niemajątkowe wartości, jakie dla każdego człowieka przedstawiają jego fizyczna i psychiczna integralność oraz przejawy jego twórczej działalności, J. Panowicz-Lipska, *Majątkowa ochrona dóbr osobistych*, Warszawa 1975, s. 29; Andrzeja Ciska – wartości o charakterze niemajątkowym, ściśle związane z osobą ludzką, decydujące o jej byciu, pozycji w społeczeństwie, będące wyrazem jej odrębności psychicznej i fizycznej oraz możliwości twórczych, uznane powszechnie w społeczeństwie i akceptowane przez dany system prawny, A. Cisek, *Dobra osobiste i ich niemajątkowa ochrona w kodeksie cywilnym*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo” 1989, vol. CLXVII, nr 1016, s. 39.

¹⁸ Por. J. Panowicz-Lipska, op. cit., s. 28. Na prawidłowość wykonywania zadań i funkcjonowania osoby prawnej zwracał również uwagę A. Cisek [w:] A. Cisek, *Dobra osobiste...*, op. cit., s. 63.

łącznie do dóbr osobistych osób prawnych (np. określonej jako dobra prywatne osób prawnych lub dobra podmiotowe osób prawnych)? Odpowiedź powinna być negatywna. Taka koncepcja nie wnosi dodatkowych szczególnych korzyści, a jedynie niepotrzebnie ingeruje w tradycyjne pojmowanie dóbr osobistych.

Trzeba zwrócić uwagę, że kodeksowa regulacja dóbr osobistych osób prawnych zawiera się wyłącznie w przepisie art. 43 k.c. Podobnie skrótowo traktuje analizowaną materię projekt kodeksu cywilnego z 2009 r.¹⁹ wskazując w art. 54, że dobra osobiste osób prawnych podlegają ochronie na zasadach określonych w przepisach o ochronie dóbr osobistych osób fizycznych. Aczkolwiek wartością projektowanej regulacji jest doprecyzowanie zagadnienia przez wskazanie przykładowego katalogu dóbr osobistych, do których zaliczono: nazwę, dobre imię, wolność działania, tajemnicę korespondencji, nietykalność pomieszczeń. Co do katalogu dóbr osobistych osób prawnych należy zauważyć, że z samej istoty osobom prawnym nie przysługują niektóre z wymienionych w art. 23 k.c. dóbr, jak np. zdrowie i życie. Natomiast część spośród nich znajduje zastosowanie w zmodyfikowanym rozumieniu, np. nietykalność siedziby, a niektóre mogą być stosowane wprost, np. tajemnica korespondencji.

Dla określenia konkretnego dobra osobistego osoby prawnej podstawowe znaczenie ma cel jej działalności oraz funkcja²⁰. Język prawniczy wskazuje w odniesieniu do osób prawnych, że dobra osobiste to wartości niemajątkowe, dzięki którym mogą one funkcjonować zgodnie z zakresem działania²¹. Definicja ta, mimo iż utrwalona w judykaturze, powinna zostać zdaniem Autora ponownie przedyskutowana, gdyż odwołując się jedynie do określonego sposobu funkcjonowania, nie ukazuje ich istoty.

Naruszenie dóbr osobistych przez osobę prawną

Osoba prawna może zarówno naruszyć cudze dobra osobiste, jak i na skutek naruszenia jej dóbr osobistych cudzym działaniem lub zaniechaniem, być podmiotem poszkodowanym. O podwójnej roli, tj. czynnej i biernej w naruszaniu dóbr osobistych, przesądza przyznanie osobom prawnym osobowości prawnej, a tym samym możliwości uczestnictwa w obrocie cywilnoprawnym (dokonywania czynności faktycznych i prawnych). Ma to związek z art. 38 k.c., zgodnie z którym osoba prawna działa przez swoje organy. Odnosi się to jedynie do czynnej strony naruszenia dóbr osobistych przez osoby prawne.

¹⁹ Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego działająca przy Ministrze Sprawiedliwości, Księga pierwsza kodeksu cywilnego projekt z uzasadnieniem, Warszawa 2009, s. 59.

²⁰ Wyrok SN z 26.10.2006 r., I CSK 169/06, Lex nr 607233.

²¹ Wyrok SN z 14.11.1986 r., II CR 295/86, Lex nr 3340.

W sytuacji, gdy to dobra osobiste osoby prawnej miałyby zostać naruszone, przepis art. 38 k.c. nie znajduje zastosowania, gdyż nie można przypisać osobie prawnej negatywnych odczuć psychicznych jej organów (a dokładnie piastunów organów)²². Możliwość naruszenia dóbr osobistych samej osoby prawnej nie jest kwestionowana i wynika z samodzielności organizacyjnej²³.

W przypadku, gdy osoba prawna naruszy cudze dobra osobiste, odpowiedzialność może ponieść zarówno osoba fizyczna (w szczególności piastun organu), jak i osoba prawna. Kryterium decydującym jest ustalenie, w jakim charakterze (w czym imieniu) były podjęte działania.

Jeżeli następstwem zachowania osoby fizycznej, występującej w roli organu osoby prawnej, jest naruszenie czyichś dóbr osobistych, to owo naruszenie należy wiązać w sposób bezpośredni z działaniem organu, co rodzi odpowiedzialność osoby prawnej²⁴. Osoba prawna ponosi odpowiedzialność za zawinione działania swoich organów, o czym przesądza art. 416 k.c.²⁵ Możliwa jest także konstrukcja odpowiedzialności solidarnej osoby prawnej i fizycznej – piastuna organu osoby prawnej, chociaż w takiej sytuacji badać należy okoliczności faktyczne, w których doszło do naruszenia dóbr osobistych, tj. czy wykazują związek z działaniem organu²⁶. Osoba prawna nie odpowiada za skutki działania osoby fizycznej, powstałe „przy okazji” sprawowania funkcji organu.

Odpowiedzialność cywilnoprawną za naruszenie dóbr osobistych osoby trzeciej może ponieść również osoba fizyczna związana z osobą prawną. Odróżnić należy dwie sytuacje – pierwszą, gdy zachowanie osoby fizycznej podjęte było w imieniu reprezentowanej jednostki oraz drugą, gdy zachowanie osoby fizycznej wchodzącej w skład organu jednostki lub będącej w innej relacji prawnej było jej własnym, oderwanym od sprawowanej funkcji²⁷. Do

²² A. Szpunar, op. cit., s. 171.

²³ Wprost wskazuje na to teza wyroku SA w Warszawie z 6.09.2013 r., I ACa 456/13, Lex nr 1394305, w której sąd stwierdził, że upowszechnianie informacji o przedsiębiorcy będącym osobą prawną, iż jest nierzetelnym dłużnikiem, niewątpliwie narusza jego dobre imię (art. 23 k.c. w zw. z art. 43 k.c.).

²⁴ Wyrok SN z 3.12.2010 r., I PK 120/10, Lex nr 1113005.

²⁵ Odpowiedzialność osoby prawnej na podstawie art. 416 k.c. jest jej odpowiedzialnością za czyn własny. Odnośnie do osób, które nie są członkami organów osoby prawnej, przepis statuujący odpowiedzialność osoby prawnej (art. 416 k.c.) nie znajdzie zastosowania, należy go bowiem interpretować w sposób ścisły i to zarówno w zakresie przesłanek, jak i kręgu podmiotowego. Do odpowiedzialności osoby prawnej poszukiwać można innej podstawy prawnej, uzależnionej od stanu faktycznego. Wskazuje na to wprost SA w Katowicach, iż szkoda będąca podstawą dochodzenia *in casu* zadośćuczynienia nie została wywołana działaniem organu osoby prawnej (banku). Dyrektor oddziału nie jest organem, a jedynie pracownik, który działa w granicach upoważnienia, por. wyrok SA w Katowicach z 7.05.2008 r., I ACa 199/08, Lex nr 470056. W analizowanej sprawie sąd przywołał przepis art. 120 k.p.

²⁶ M. Wałachowska, [w:] M. Habdas, M. Frasz (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz t. III. Zobowiązania. Część ogólna (art. 353–534)*, Warszawa 2018, s. 420.

²⁷ Wyrok SA w Gdańsku z 5.10.2017 r. I ACa 948/16, Lex nr 2486512.

ustalenia odpowiedzialności wymagane jest przebadanie konkretnego stanu faktycznego. Przy czym w każdej pojedynczej sytuacji jednostka może działać albo w roli organu, albo poza nim – w imieniu własnym, łączenie tych ról nie jest możliwe. Podział ten ma charakter zupełny i rozłączny.

Naruszenie dóbr osobistych osoby prawnej a osoby fizycznej

Wzajemne relacje między naruszeniem dóbr osobistych jednostki organizacyjnej i osób z nią powiązanych wynikają – jak się wydaje – z faktu, że podmiotom tym jako bytom prawnym, nie przynależą atrybuty o charakterze psychofizycznym lub wolicjonalnym. Ich dobra osobiste czasem ujmowane są w kategorii fikcji prawnej, mającej urzeczywistnić skutek w postaci ochrony osobistości oraz prawidłowego funkcjonowania²⁸. Analizowane podmioty nie posiadają przymiotów, które przynależą człowiekowi, dlatego nie są w stanie same, bez udziału osób fizycznych, uczestniczyć w obrocie. Jako twory prawne (wykreowane przez normę prawną) nie występują realnie (fizycznie), więc nie mogą dokonywać ani czynności prawnych, ani faktycznych. Z tego względu zastosowanie znajduje art. 38 k.c., wskazujący na działanie osoby prawnej przez organy, w skład których (co do zasady) wchodzi osoby fizyczne. Organ stanowi element konstrukcyjny osoby prawnej, bez którego nie jest możliwe jej prawidłowe funkcjonowanie i występowanie w obrocie. Innymi słowy, odzwierciedleniem działania osoby prawnej jest działanie jej organów (art. 38 k.c.)²⁹.

Przyjmuje się, że dobra osobiste osób prawnych należy postrzegać jedynie przez pryzmat kryteriów obiektywnych³⁰. W przypadku osób fizycznych miarą oceny naruszenia dóbr osobistych jest zwykle odwoływanie się do odczuć, przeżyć i reakcji przeciętnego człowieka. Osoby prawne jako podmioty o charakterze konwencjonalnym, nie dysponują sferą przeżyć psychicznych. Dlatego osoba prawna nie może mieć sama o sobie dobrego mniemania, ponieważ nie ma zdolności odczuwania, postrzegania, nie okazuje emocji. Jednocześnie wadliwe byłoby zrównywanie z dobrami osobistymi osób prawnych, np. odczuć osób fizycznych wchodzących w skład ich organów³¹. Taki

²⁸ E. Woch, *Dobra osobiste osób prawnych jako przedmiot praw własności intelektualnej*, [w:] H. Cioch, A. Dębiński, J. Chaciński (red.), *Iustitia Civitatis Fundamentum. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Wiesława Chrzanowskiego*, Lublin 2003, s. 230.

²⁹ Na marginesie wskazać należy, że nie można naruszyć dóbr osobistych organu osoby prawnej jako całości, który nie jest samodzielnym podmiotem, a działa jedynie w imieniu osoby prawnej, będąc jej ucieleśnieniem. Organ jest emanacją osoby prawnej, bez którego nie może ona funkcjonować.

³⁰ Por. M. Pazdan, *Ogólna charakterystyka dóbr osobistych*, [w:] M. Safjan (red.), *System Prawa Prywatnego t. 1, Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2012, s. 1233–1234.

³¹ J. Matys, *Dobra osobiste osób prawnych i ich niemajątkowa ochrona*, „Monitor Prawniczy” 2006, nr 10, s. 522.

zabieg eliminowałyby podmiotowość każdej z kategorii osób. To nie członkowie organów mają odczuwać dyskomfort na skutek określonych negatywnych działań innych podmiotów. Negatywne działania, aby stanowiły naruszenie dóbr osobistych osób prawnych, powinny godzić w istotę jednostki organizacyjnej i jej osobistość, naruszając jej autonomiczne dobra. Stąd znaczenie ma jedynie godzenie w niematerialne wartości jednostki organizacyjnej³². Z uwagi na szczególną więź i zależność między osobą prawną a osobą fizyczną, konieczne jest, aby działania naruszające dobra osobiste jednostki czynione były na zewnątrz jej struktury organizacyjnej³³.

Okoliczność tę dostrzegł projektodawca części ogólnej k.c. wskazując, że osoba prawna nie może żądać dla siebie zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę, która jest związana wyłącznie z psychiczną naturą człowieka i tylko jej przynależy³⁴. Nie można z tą sferą identyfikować odczuć pracowników, członków organów, czy właścicieli osoby prawnej. Przyjmuje się w związku z tym, że do naruszenia dobra osobistego osoby prawnej dochodzi, gdy zachowanie sprawcy prowadzi (może prowadzić) do utraty zaufania do osoby prawnej, potrzebnego do prawidłowego funkcjonowania jednostki w zakresie swojej aktywności³⁵.

Wpływ naruszenia dóbr osobistych osób fizycznych na dobra osobiste osób prawnych

Odzwierciedleniem działania osoby prawnej jest działanie jej organów (art. 38 k.c.)³⁶. Naruszenie dóbr osobistych osób fizycznych często nie jest bez znaczenia dla dóbr osobistych osoby prawnej³⁷. Dotyczy to przypadków, gdy naruszenie dóbr osobistych osoby fizycznej łączy się z zakresem działania osoby prawnej, tzn. dotyczy jej sfery działania. Analiza sytuacji winna być kazuistyczna, z uwzględnieniem realiów stanu faktycznego i okoliczności leżących po stronie osoby poszkodowanej (kluczowa jest sfera aktywności osoby prawnej).

Między innymi, np. do naruszenia dobrego imienia osoby prawnej mogą prowadzić negatywne sformułowania w odniesieniu do zachowań osób będących pracownikami osoby prawnej, gdyż sugerują takie funkcjonowanie oso-

³² A. Cisek, *Dobra osobiste...*, op. cit., s. 63–64.

³³ Wyrok SA w Białymstoku z 20.11.2015 r., I ACa 636/15, Lex nr 1938374.

³⁴ Komisja kodyfikacyjna, op. cit., s. 63.

³⁵ Wyrok SA w Poznaniu z 10.07.2014 r., I ACa 444/14, Lex nr 1496033.

³⁶ Na marginesie wskazać należy, że nie można naruszyć dóbr osobistych organu osoby prawnej jako całości, który nie jest samodzielnym podmiotem, a działa jedynie w imieniu osoby prawnej, będąc jej ucieleśnieniem. Organ jest emanacją osoby prawnej, bez którego nie może ona funkcjonować.

³⁷ Por. wyrok SA w Warszawie z 2.02.2011 r., I ACa 909/10, Lex nr 1120187.

by prawnej, które podważa do niej zaufanie, niezbędne do prawidłowego wykonywania zadań³⁸. W praktyce sądowej za działanie naruszające dobra osobiste osoby prawnej uznano także m.in. przedstawienie nieprawdziwych informacji w zakresie łapówkarstwa osób piszących teksty w czasopiśmie wydawanym przez osobę prawną³⁹, insynuowanie zachowań korupcyjnych pracowników j.s.t. w związku z wykonywanymi na rzecz powiatu czynnościami⁴⁰, działania sugerujące nieuczciwość w poczynaniach urzędników gminy⁴¹, zarzut prowadzenia „kreatywnej księgowości”, sztucznego podnoszenia wyniku i dokonywania niejasnych operacji księgowych stawiany organom osoby prawnej⁴².

Prezentowany pogląd odnośnie wpływu naruszenia dóbr osobistych osób fizycznych na dobra osobiste osób prawnych, nie ma jednak charakteru jednomyślnego. Wskazuje się, że nie jest możliwe naruszenie dóbr osobistych osoby prawnej jedynie przez naruszenie dóbr osobistych jej pracowników, współników czy członków organów, ponieważ podmioty te nie wypełniają substratu osoby prawnej⁴³. Takie ujęcie zagadnienia znacznie ograniczyłoby ochronę dóbr osobistych osób prawnych, gdyż, jak wskazano, to właśnie określone działania osób uczestniczących w różnym charakterze w osobie prawnej są podstawą do wypowiedzania sądów naruszających dobra osobiste jednostki⁴⁴.

Wpływ naruszenia dóbr osobistych osoby prawnej na dobra osobiste osób fizycznych

Jak wskazano, istotą osoby prawnej jest jej odrębność prawna (wyposażenie w osobowość prawną/zdolność prawną), dlatego osoba prawna może być poszkodowanym na skutek naruszenia jej dóbr osobistych. Naruszenie dóbr osobistych osoby prawnej może oddziaływać na inne uczestniczące w tej jednostce podmioty. Niezbędne przy tym, jak się wydaje, jest badanie, w której sferę podlegającą ochronie ingeruje działanie naruszające dobro osobiste, tj. osoby prawnej, czy np. osoby wchodzącej w jej skład. Istotne, aby było

³⁸ Wyrok SA w Krakowie z 17.11.2016 r., I ACa 835/16, Lex nr 2233055, por. też wyrok SA w Warszawie z 2.06.2017 r., VI ACa 1711/14, Lex nr 2369733.

³⁹ Wyrok SN z 13.01.2012 r., I CSK 790/10, Lex nr 1129077.

⁴⁰ Wyrok SN z 28.04.2016 r., V CSK 486/15, Lex nr 2041120.

⁴¹ Wyrok SN z 9.05.2002 r., II CKN 740/00, Lex nr 1147737.

⁴² *In casu* prowadzenie księgowości jako czynność faktyczna dokonywana jest przez osoby fizyczne, dlatego stanowić będzie o naruszeniu dobra osobistego osoby fizycznej wykonującej te czynności, wyrok SN z dnia 9.06.2005 r., III CK 622/04, Lex nr 180853.

⁴³ Wyrok SA w Poznaniu z 19.09.2013 r., I ACa 653/13, Lex nr 1375830.

⁴⁴ Reputacja, dobra sława, wizerunek są kojarzone z osobami fizycznymi, szczególnie w małych podmiotach, gdzie to członek zarządu (menadżer) jest „twarzą” przedsięwzięcia, jego motorem napędowym.

możliwe obiektywne powiązanie naruszenia, zarówno z osobą prawną (jej organem), jak też z osobą fizyczną.

Pamiętać należy, że osoba prawna nie jest tylko sumą pojedynczych osób, lecz stanowi pewien substrat majątkowo-osobowy, z odpowiednim rozłożeniem akcentów w przypadku osób prawnych i jednostek, o których stanowi art. 33¹ § 1 k.c. Ucieleśnieniem jednostek organizacyjnych nie są wyłącznie członkowie zarządu lub osoby ją reprezentujące, ale wszystkie osoby wchodzące w ich skład⁴⁵.

W wyroku z dnia 7 lipca 2015 r. SA w Warszawie uznał, że ochrona dobrego imienia osoby prawnej nie wyklucza ochrony osób fizycznych w sytuacji, gdy zarzuty są personalnie skierowane do tych osób i dotyczą ich nielegalnego bądź nieetycznego zachowania⁴⁶. Naruszenie dobrego imienia osoby prawnej wywiera wpływ na sytuację osoby fizycznej kojarzonej z tą jednostką, np. w sytuacji, gdy w materiale prasowym podano, iż osoba prawna źle funkcjonuje, ponieważ jej organ (urzędnik, osoba X) toleruje nieprawidłowości, podczas gdy w rzeczywistości osoba ta nie ponosi odpowiedzialności za żadne nieprawidłowości, bowiem tych w ogóle nie wykazano. *In casu* możliwe będzie przyjęcie, że każdy z podmiotów będzie mógł wystąpić z własnym żądaniem ochrony swoich praw⁴⁷. Wydaje się, że w związku z naruszeniem dóbr osobistych osoby prawnej mogą zostać naruszone także dobra osoby fizycznej, jak np. poczucie własnej wartości, samooceny jako pracownika. Jeśli dana osoba wykaże fakt naruszenia jej dóbr osobistych, to może domagać się ochrony.

Osoby prawne wykonujące władztwo administracyjne

W odmienny sposób trzeba spojrzeć na osoby prawne wykonujące władztwo administracyjne, np. jednostki samorządu terytorialnego (j.s.t.), które także reprezentowane są przez odpowiednie organy. Nie kwestionując przysługujących j.s.t. dóbr osobistych, wskazać należy na szerszy dopuszczalny zakres krytyki ich poczynań (w tym także ich organów), a tym samym przyznanie im słabszej ochrony⁴⁸. Krytyka nie ma jednak charakteru absolutnego. Nie może wkraczać w intymność oraz godność osoby, jeśli nie będzie to uzasadnione w danych okolicznościach⁴⁹.

⁴⁵ Wyrok SN z 29.03.2017 r., I CSK 450/16, Lex nr 2375934; wyrok SN z 11.01.2007 r., II CSK 392/06, Lex nr 276219; wyrok SA w Krakowie z 23.10.2015 r., I ACa 984/15, Lex nr 1940521.

⁴⁶ Por. wyrok SA w Warszawie z 7.07.2015 r., I ACa 1874/14, Lex nr 1950222.

⁴⁷ M. Wałachowska, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2007 r.*, II CSK 392/06, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2009, nr 5, s. 372.

⁴⁸ Wyrok SA w Poznaniu z 27.09.2005 r., I ACa 1443/03, Lex nr 177008.

⁴⁹ A. Cisek, *Ochrona dóbr osobistych osób sprawujących funkcje publiczne*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo” 2009, vol. CCCVIII, nr 3161, s. 45–46.

De lege lata nie ma zgodności w zakresie naruszenia dóbr osobistych organów osób prawnych wykonujących władztwo administracyjne. Przyjmuje się, że sposób działania organów tych podmiotów ma znaczenie dla ich renowy i dobrego imienia, np. podejmowanie przez burmistrza jako organu gminy działań w ramach piastowanej funkcji przypisywane będzie gminie. Wskazywanie na nieprawdziwe działania organu, niekorzystne dla budżetu gminy, podważa autorytet osoby prawnej i naraża ją na utratę zaufania społeczności samorządowej⁵⁰. Według innego poglądu, z uwagi na funkcje publiczne pełnione przez tego rodzaju podmioty (*in casu* – powiat), nawet ostrza i naruszająca dobra osobiste konkretnych osób fizycznych krytyka, nie musi oznaczać naruszenia dobrej sławy osoby prawnej⁵¹.

Dobra osobiste osoby fizycznej – przedsiębiorcy

Przedsiębiorcą, zgodnie z art. 43¹ k.c., może być także osoba fizyczna, która występuje w kilku rolach, tj. jako przedsiębiorca, konsument lub inny podmiot niespełniający żadnej z powyższych przesłanek. Wówczas – niezależnie od roli, w jakiej występuje dana osoba fizyczna, bazuje na jednej osobistości (reputacji). Jest „twarzą” prowadzonej działalności, kreuje wizerunek swój i swojego przedsiębiorstwa. Nie sposób oddzielić sfer aktywności osoby fizycznej, która funkcjonuje na wielu płaszczyznach, np. rodzinnej, zawodowej, towarzyskiej, itp. W związku z tym, uczynienie zarzutu odnoszącego się do jednej ze sfer aktywności wywiera wpływ na inne.

Pejoratywne przedstawienie osoby fizycznej w ramach jej aktywności osobistej, a firmującej swoją działalność własnym wizerunkiem, wywiera wpływ na jej postrzeganie jako przedsiębiorcy, co może być szczególnie widoczne we wszystkich tych funkcjach, do wykonywania których wymagane jest legitymowanie się tzw. nieposzlakowaną opinią⁵². Przesłanka ta ma charakter klauzuli nieostrej. Pozwala na szeroką interpretację, a tym samym przenikanie się ocen odnoszących się do zachowań na polu zawodowym, jak i postaw moralnych i etycznych, wykraczających poza stosunki pracownicze (kontraktowe).

Naruszenie dóbr osobistych osoby fizycznej przedsiębiorcy w ramach jednej aktywności może – i najczęściej wpływa – na drugą. Wydaje się, że w drodze analogii, analizując sytuację osoby fizycznej będącej przedsiębiorcą, można w razie naruszenia dóbr osobistych, przywołać argumenty wskazane w odniesieniu do dóbr osobistych osób prawnych. Co istotne, w tym

⁵⁰ Wyrok SN z 17.07.2008 r., II CSK 111/08, Lex nr 447659.

⁵¹ Wyrok SN z 14.05.2009 r., I CSK 440/08, Lex nr 511034.

⁵² Na przykład zob. art. 6 ust 3 pkt 3 ustawy z 21.11.2008 r. o pracownikach samorządowych (tj. Dz.U. z 2019 r., poz. 1282). Zob. także wyrok SN z 16.10.2009 r., I PK 85/09, Lex nr 823312.

układzie zależność wzajemnego oddziaływania naruszenia dóbr osobistych z jednego pola aktywności na drugie, występować może bardziej wyraziście niż w odniesieniu do osoby prawnej⁵³. Niewątpliwie powinno to mieć wpływ na wysokość zadośćuczynienia przyznanego na rzecz poszkodowanego, gdyż odczuwanie naruszenia dóbr osobistych może być silniejsze i bardziej dotkliwe, a tym samym wysokość zadośćuczynienia, które ma ową krzywdę zrekomensować – wyższa. Przy nieostrych kryteriach wysokości zadośćuczynienia nie bez znaczenia są: niemożność wykonywania określonej pracy (zawodu) i konsekwencje naruszenia w życiu osobistym i społecznym⁵⁴. Wprost jako okoliczność mającą wpływ na wysokość zasądzonego zadośćuczynienia orzecznictwo wskazuje ujawnienie wrażliwych danych z życia prywatnego, które oddziałują na reputację osoby w społeczności lokalnej⁵⁵.

Podsumowanie

Reasumując, dobra osobiste osób fizycznych i osób prawnych są od siebie niezależne, jednak wzajemnie na siebie oddziałują. Szczególnie silnie widać to w przypadku osób prawnych i piastunów ich organów, gdzie naruszenie dobra osobistego jednego podmiotu, po wypełnieniu ogólnych przesłanek ich naruszenia, oddziałuje na dobra osobiste drugiego podmiotu. Relacja, w jakiej pozostają dobra osobiste, nie wpływa na ochronę wynikającą z przepisów art. 23 i 24 k.c.⁵⁶, w szczególności nie osłabia indywidualnej ochrony przynależnej każdej z kategorii osób. Powoduje jednak, że dobra osobiste danego podmiotu mogą być naruszone niejako w sposób „pośredni”, tzn. przez naruszenie dóbr innych podmiotów. Wynika to z faktu istnienia określonego łącznika (np. stosunku prawnego łączącego dany podmiot z bezpośrednio poszkodowanym).

Wykaz literatury

- Cisek A., *Dobra osobiste i ich niemajątkowa ochrona w kodeksie cywilnym*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo” 1989, vol. CLXVII, nr 1016, Prawo.
Cisek A., *Ochrona dóbr osobistych osób sprawujących funkcje publiczne*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo” 2009, vol. CCCVIII, nr 3161.

⁵³ Mamy tu do czynienia z jedną osobą, występującą w kilku rolach, które wzajemnie się przenikają i na siebie oddziałują.

⁵⁴ Por. wyrok SN z 18.12.1975 r., I CR 862/75, Lex nr 7781.

⁵⁵ Wyrok SA w Krakowie z 29.10.1991 r., I ACr 314/91, Lex nr 1680422; także J. Matys, *Model zadośćuczynienia pieniężnego z tytułu szkody niemajątkowej w kodeksie cywilnym*, Warszawa 2010, s. 297.

⁵⁶ Por. M. Wałachowska, op. cit., s. 372.

- Fraćkowiak J., *Dobra osobiste osoby prawnej*, [w:] M. Safjan (red.), *System Prawa Prywatnego t. 1, Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2012.
- Gniewek E., [w:] E. Gniewek (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2006.
- Grzybowski S., *Ochrona dóbr osobistych według przepisów ogólnych prawa cywilnego*, Warszawa 1957.
- Grzybowski S., *System Prawa Cywilnego. Część ogólna*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1974.
- Grzybowski S., *Wypowiedź normatywna oraz jej struktura formalna*, Kraków 1961.
- Hejbudzki M., *Naruszenie dóbr osobistych właściciela wskutek prowadzenia polowań na nieruchomości objętej obwodem łowieckim*, „*Studia Prawnoustrojowe*” 2016, nr 33.
- Hejbudzki M., *Normatywne podstawy wprowadzenia do polskiego porządku prawnego koncepcji prawa podmiotowego do życia w czystym środowisku*, „*Studia Prawnoustrojowe*” 2019, nr 43.
- Koczanowski J., *Ochrona dóbr osobistych osób prawnych*, Kraków 1999.
- Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego działająca przy Ministrze Sprawiedliwości, *Księga pierwsza kodeksu cywilnego projekt z uzasadnieniem*, Warszawa 2009.
- Krauss J., Modrzejewska M., *Glosa do wyroku SN z dnia 14 grudnia 1990 r., I CR 529/90*, „*Przebieg Sądowy*” 1991, nr 4.
- Marcisz E., *Dobra osobiste osób prawnych – uwagi na temat wykładni art. 43 KC*, „*Monitor Prawniczy*” 2011, nr 13.
- Matys J., *Dobra osobiste osób prawnych i ich niemajątkowa ochrona*, „*Monitor Prawniczy*” 2006, nr 10.
- Matys J., *Model zadośćuczynienia pieniężnego z tytułu szkody niemajątkowej w kodeksie cywilnym*, Warszawa 2010.
- Panowicz-Lipska J., *Majątkowa ochrona dóbr osobistych*, Warszawa 1975.
- Pazdan M., *Ogólna charakterystyka dóbr osobistych*, [w:] M. Safjan (red.), *System Prawa Prywatnego t. 1, Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2012.
- Radwański Z., Olejniczak A., *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2011.
- Szpunar A., *Ochrona dóbr osobistych*, Warszawa 1979.
- Wałachowska M., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2007 r., II CSK 392/06*, „*Orzecznictwo Sądów Polskich*” 2009, nr 5.
- Wałachowska M., [w:] M. Habdas, M. Fras (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz t. III. Zobowiązania. Część ogólna (art. 353–534)*, Warszawa 2018.
- Woch E., *Dobra osobiste osób prawnych jako przedmiot praw własności intelektualnej*, [w:] H. Cioch, A. Dębiński, J. Chaciński (red.), *Iustitia Civitatis Fundamentum. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Wiesława Chrzanowskiego*, Lublin 2003.
- Wolter A., Ignatowicz J., Stefaniuk K., *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2001.
- Zielińska M., *Nazwa spółki cywilnej jako dobro osobiste*, „*Prawo Spółek*” 1998, nr 11.

Summary

About the relationship between personal rights of legal persons and natural persons

Key words: personal rights, personal rights of legal persons, legal person, natural person, entrepreneur.

The paper discusses the characteristics of the personal rights of legal persons, including the need to see the subjective aspect in the universal definition of personal rights. It has been assumed that a legal person may both infringe other's personal rights and be injured by a violation of its personal rights. Due to the fact that the legal person has no feelings, does not show emotions, its personal rights should be perceived through the objective criteria. At the same time, due to the fact that the reflection of the action of a legal person is, among others, operation of its organs (Art. 38 of the Polish Civil Code), mutual relations between the violation of the personal rights of a legal person and natural persons associated with are inevitable, which confirmed this considerations.